

Вища освіта крізь призму ринку праці

Наталія ГУК,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри теоретичної
та прикладної економіки
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка

8

До молодіжного сегмента ринку праці належить група населення, яка більше, ніж інші, потерпає від безробіття і тому потребує належної освітньої підготовки та виваженої державної підтримки під час трудової адаптації й освоєння першого робочого місця.

Хоча освіту та професійну підготовку вважають визначальними чинниками в забезпеченні зайнятості молоді, однак на вітчизняному ринку праці проявляються й інші тенденції. З одного боку, молоді зазвичай притаманний вищий освітній рівень порівняно зі старшим поколінням (щоправда, нині почастішали випадки, коли на ринку праці з'являються молоді люди, що не мають не лише професійної, а й закінченої середньої освіти), а з другого — високий рівень освіти молоді аж ніяк не завжди служить запорукою доброго працевлаштування [1, с. 80].

Вища школа має підготувати молоде покоління до викликів сьогодення. Вивчення його думки щодо потреби у вищій освіті допомагає адаптувати діяльність професійних ВНЗ до нових соціальних умов. Розгляньмо результати досліджень «Вища освіта як фактор соціокультурних змін: порівняльне дослідження посткомуністичних суспільств» (2005–2007 рр.), де за репрезентативною вибіркою опитано 3057 студентів із 31 ВНЗ України, та «Проблеми формування громадянської ідентичності української молоді: роль освіти як чинника консолідації суспільства» (2008–2009 рр.), де за репрезентативною вибіркою опитано 3058 студентів із 33 ВНЗ України (див. рисунок) [5, с. 56–57].

Розглядаючи потреби молодого покоління українців у подальшому навчанні, виокремимо мотиви, з яких випускники шкіл обирають ВНЗ. Відрадно, що майже половина молоді мотивувала свій вибір прагненням стати висококваліфікованим спеціалістом в обраній сфері діяльності, тобто розраховувала на працю за покликанням. Однак відповіді значної частини респондентів не свідчать про конструктивний підхід до планів здобуття вищої освіти. На жаль, є чимало таких, хто зробив свій вибір випадково. Останніми роками широко практикується подання одночасно великої кількості заяв на вступ до різних навчальних закладів і на зовсім різні спеціальності. Це свідчить про невизначеність вибору та розрахунок на те, що до якогось ВНЗ просто пошастить вступити.

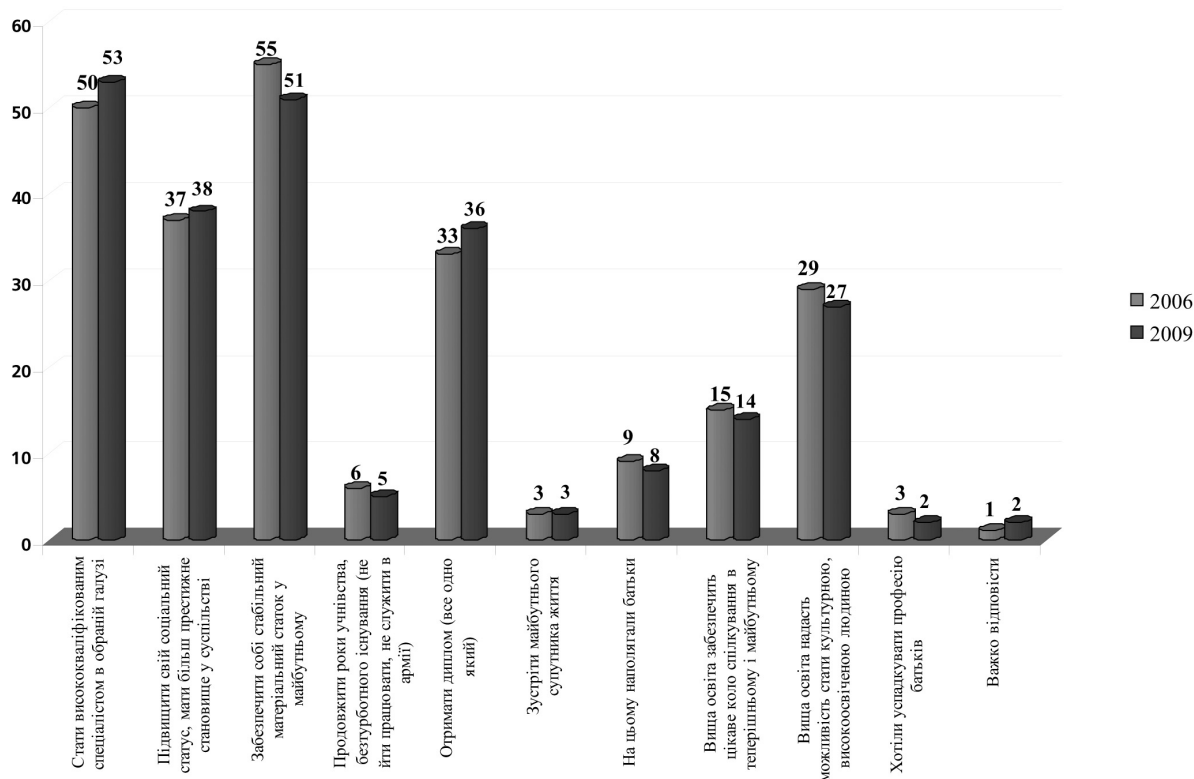
На одному з освітніх форумів [2] було оприлюднено інформацію про внесення змін до редакції Закону України «Про вищу освіту», що має ліквідувати дискримінацію права громадян України на освіту. На думку ініціаторів проекту, знярядям дискримінації виявилася система зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО), і вони пропонують просто приймати студентів, які вирішили навчатися за гроші, незалежно від результатів ЗНО. А конкурс у ВНЗ може відбуватися за результатами співбесіди з профільного предмета. За такою «логікою»

відтепер у лівій частині майбутніх абітурієнтів немає потреби старанно навчатися в школі, бо для вступу потрібно буде просто домовитися з «потрібними людьми» у виші і пройти співбесіду. Та чи можна в такий спосіб уникнути «кризових явищ в освіті»?

На жаль, нині деяким студентам притаманне не прагнення знань, а бажання відповідати сучасним вимогам до «атрибутивів» молоді людини, що починає своє життя в «дорослому» суспільстві. Нерідко вибір спеціальності випускник школи робить під впливом батьків чи родичів, орієнтуючись на їхню думку й фінансові можливості. У сімнадцять років не всі можуть розібратися в самому собі — чого ти прагнеш, які знання хочеш здобути? Значній частині молоді властивий певний інфантилізм, а також орієнтація не на здобуття конкретної спеціальності, робота за якою надалі має задовольнити матеріальні та духовні потреби, а лише на формальне отримання диплома про вищу освіту [6].

Окрім того, вступ до вищого навчального закладу розглядається як найпростіший спосіб ухилитися від армії, бо згідно із Законом України «Про загальний військовий обов'язок і військову службу» у такому разі військово-зовоб'язаний отримує право на відстрочку. Заради цієї відстрочки деякі юнаки, не витримавши конкурсу на бажану спеціальність, вступають до будь-якого ВНЗ.

В Інституті Горшеніна 20 травня 2011 року відбувся «круглий стіл» на тему «Покоління U і система вищої освіти України» [7], під час якого студенти, викладачі й громадськість обговорили, якою мірою сучасна система вищої освіти відповідає запитам молодого покоління. Доволі цікаву думку висловив В. Вакарюк, який упевнений, що молодь цілком розуміє необхідність трансформації системи вищої освіти. «Вони систему вищої освіти загалом не визнають як нормальну і якісну, хоча й добре усвідомлюють, де вони вчаться і для чого... Найжахливіше, на мій погляд, те, що переважна більшість із них розуміє, що вони абсолютно не потрібні своїй країні... Молоді люди знають, що наукою в Україні вони займатися не можуть. І замовлення на трансформацію системи вищої освіти, за великим рахунком, повинне виходити не від них, а від еліти країни і її політичного керівництва. Такого замовлення зараз немає. Система вищої освіти у нас для чого тільки не призначена — для бізнесу, заробітків, для соціальної роботи — але тільки не для того, щоб готувати інтелектуальну еліту країни. Науковці тут не потрібні. І талановита молодь потерпає від цього», — вважає В. Вакарюк.

Мотивація вступу до ВНЗ українських студентів (у % від кількості тих, хто відповів)

Нині через певні обставини освіта має формальний характер, тобто її здобувають не заради знань, а для отримання переваг на ринку праці, престижної посади чи високооплачуваної роботи. А вже без диплома державного звання людиною зазвичай не визнають професіоналом. З урахуванням сучасних реалій розгляньмо ситуацію на ринку освітніх послуг та визначимо бар'єри, що стоять на заваді здобуття якісної освіти.

Вищих навчальних закладів в Україні цілком досить – близько 900. За кількістю університетів ми можемо позмагатися з будь-якою країною Європи. А от підготовлених ними висококласних спеціалістів нам бракує. Більшість випускників змушена працювати не за спеціальністю, або взагалі залишається без роботи.

На які ж вимоги до практичної підготовки студентів і на який рівень їхніх знань орієнтуються викладачі деяких вишів? Доволі часто це реферати з Інтернету, замовлені курсові й таке інше. Простежуються стабільні інстинкти складання заліків та іспитів, система зловживань із боку викладачів, які, ставлячи оцінки, враховують не тільки рівень знань студентів, а й «матеріальну складову». Низький рівень життя та безробіття змушують молодь, перед якою постає дилема «навчання або працевлаштування», надавати перевагу другому варіанту. Весь свій час така молода людина присвячує роботі, боячися втратити її, а це зумовлює пропуск занять, невиконання навчальної програми і як наслідок – складання заліків та іспитів за допомогою методів, далеких від освіти. Більшість контрольних, колоквіумів, іспитів – просто формальність. За всім цим приховується дуже серйозна загроза – тотальна деградація майбутніх інженерів, лікарів, журналістів, викладачів... Через це багато вітчизняних вишів перетворилися на звичайних продавців дипломів. До того ж дуже часто дипломів, нічого не вартих.

Постає запитання, чи стають майбутні «фахівці» таких ВНЗ затребуваними на ринку праці, адже інформаційне суспільство невпинно продукує нові вимоги до кількості й якості робочої сили, що не корелюється з реальним станом освітніх справ.

Молодь раннього вікового сегмента (18–24 роки), більшість якої шукає перше робоче місце, надзвичайно стурбована питанням працевлаштування. Йдеться про тих, хто не має необхідних «зв'язків» та стажу роботи, адже майже в усіх установах, організаціях та приватних

структурах віддають перевагу людям із досвідом роботи, котрі набули певних навичок, а молодим людям, за плечима яких лише теоретичні знання, здебільшого відмовляють у роботі. Сьогодні близько двох третин ВНЗ працюють, по суті, на біржу праці, оскільки їхні випускники не можуть працевлаштуватися за фахом і йдуть на низькооплачувані робочі місця або поповнюють армію безробітних.

Водночас на ринку праці сьогодні затребувані пред-ставники технічних професій середньої та нижчої ланки і технічних спеціальностей взагалі, однак відповідний профіль навчання слабо популяризується і залишається недостатньо привабливим для молоді, бо не тільки потребує більш тривалого й складного навчання, а й не відповідає сучасним уявленням про престиж роботи й комфортні умови життя.

У зв'язку із загостренням конкуренції між професійними навчальними закладами за вступника вони почали розглядати налагодження зв'язків із роботодавцями як один із чинників зміцнення своїх позицій на регіональному ринку освітніх послуг. Взаємодія роботодавців і освітнього сектору здебільшого передбачає фінансову підтримку талановитої молоді, надання можливості проходження практики на підприємствах, співпрацю у сфері підготовки кадрів. Але така взаємодія була б значно ефективнішою, якби роботодавці залучали на етапі ухвалення рішень про напрямки реформ у системі освіти, а також на етапі безпосереднього впровадження цих реформ, адже саме бізнес і потреби ринку праці визначають реальні вимоги до фахівців, їхніх практичних знань і навичок. Завдяки ефективній взаємодії роботодавців з освітнім сектором можна істотно скоротити розрив між якістю освіти й реальними потребами ринку [4].

Вважаємо, що для розв'язання цих проблем потрібно на державному рівні розробити дієві заходи, які активізували б співпрацю потенційних роботодавців із навчальними закладами. Це сприятиме підготовці фахівців для різних видів трудової діяльності відповідно до потреб ринку і стримуватиме продукування чергового поповнення армії безробітних. Важливо, щоб суспільство змінило ставлення до моди на деякі професії – юристів, економістів, дипломатів, політологів, яких стає дедалі важче працевлаштувати. І виявляється, що не

тільки молоді люди даремно витратили стільки часу й зусиль, бо опанована професія не має попиту на ринку праці, а й держава марно витрачала кошти на навчання таких спеціалістів. Потрібно зобов'язати навчальні заклади забезпечувати випускникам перше робоче місце, але не декларативно, як це буває сьогодні, та встановити на підприємствах квоти для молоді. Крім того, доцільно було б повернутися до практики зарахування років навчання випускникам вищих навчальних закладів як трудового стажу з відповідними записами у трудовій книжці, адже у зв'язку з недавною пенсійною реформою вік виходу на заслужений відпочинок збільшено, що не сприяє омолодженню кадрів та призводить до зростання безробіття в молодіжному середовищі.

А рівень безробіття серед випускників навчальних закладів – один з індикаторів, що характеризує ефективність освітньої політики. За даними державної служби зайнятості, 2010 року в Україні серед безробітних віком 15–25 років частка випускників вищих, професійно-технічних навчальних закладів, загальноосвітніх шкіл становила відповідно 36,9%; 55,9%; 7,2%. Освіта має бути в авангарді потреб ринку праці, грати на випередження, створюючи конкурентне середовище. Сьогодні Україна вже не спирається на радянську модель освіти, та ще не остаточно перейшла до Болонської системи [3].

Отже, нинішній стан справ у системі української освіти викликає велике занепокоєння, оскільки якість підготовки фахівців не дає змоги виконати замовлення сучасного суспільства. Тому на часі розширення переліку ключових законопроектів, прийняття яких необхідне для реалізації реформи системи освіти. Внесення змін потребують майже всі «освітні» закони (хоча б через не-

обхідність чіткіше вписати положення про державні стандарти освітніх послуг). Також необхідно підвищити рівень соціального захисту учасників навчально-виховного процесу та поглибити інтеграцію вищої школи з наукою й виробництвом. **Д**

Джерела

1. Балакірєва О. М. Проблеми працевлаштування та міграційні орієнтації молоді / О.М. Балакірєва, О.В. Валькована / Економіка і прогнозування. – 2006. – № 4. – С. 76–91.
2. Дискримінація українських студентів у системі вищої освіти [Електронний ресурс]. – <http://myreferatik.in.ua/forum/35-476-1>
3. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – <http://ukrstat.org/uk>
4. Проект з покращення освіти в Україні [Електронний ресурс]. – http://www.csr-ukraine.org/skm_keys.html
5. Садрицька С. В. Мотивація вступу до ВНЗ українських студентів: тенденції останніх років // Наукове онлайн видання «СОЦІОПРОСТІР». – 2010. – № 1. – С. 56–60.
6. Соціальні проблеми працевлаштування молоді / Балакірєва О.М., Яременко О.О., Валькована О.В., Онікієнко О.О. – К.: Державний ін-т проблем сім'ї та молоді, 2004. – 132 с.
7. Спосіб життя «покоління У» дослідять соціологи. – Інформаційне агентство УНІАН [Електронний ресурс] / – <http://www.unian.net/ukr/news/news-378049.html>

Вирішення питань права судом касаційної інстанції (теоретико-практичні аспекти)

Все прогрессы реакционны, если рушится человек
А. Вознесенский

Елизавета СІВГРАФОВА,
кандидат юридичних наук,
суддя Вищого спеціалізованого суду
України з розгляду цивільних і
кримінальних справ

Тема судової влади в Україні завжди була в центрі уваги суспільства. Від результатів її сучасного реформування всі учасники суспільних відносин чекають досягнення реального правового прогресу, передусім здійснення правосуддя незалежним і справедливим судом. Утворення такого суду буде головним показником того, що Україна неухильно рухається шляхом розбудови демократичної, правової держави. Цьому процесу має сприяти послідовна реалізація судової реформи, вчасне внесення до її законодавчої бази коректив і уточнень. Перші півтора року її здійснення – надто ко-

роткий строк, щоб робити певні узагальнення й висновки, але з часом її мети буде досягнуто.

Проте є нагальна потреба звернути увагу в базовому законопроекті «Про судоустрій і статус суддів» (далі – Закон¹), прийнятому Верховною Радою України 7 липня 2010 року, на конкретні деталі реформування судової системи, котрі містяться в законі, адже відомо, що в деталях або, на перший погляд, дрібницях «ховається диявол». У цьому разі йдеться, зокрема про визначення цивільним процесуальним законодавством прав і повноважень судді та колегій суддів, а також порядку розг-